

Robert Kurek

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Ocena wypłacalności zakładów ubezpieczeń w Szwajcarii a Solvency II

1. Wprowadzenie

W związku ze zmianami zachodzącymi na świecie w zakresie regulacji i nadzoru nad rynkami finansowymi również w Szwajcarii, podobnie jak w Unii Europejskiej, dokonano zmian w idei nadzorowania firm ubezpieczeniowych. Zasadnicza myśl w obu systemach oceny działalności jest zbieżna – nie parametry o charakterze ryczałtowym mają być wyznacznikiem oceny sytuacji finansowej, ale powiązanie wymogów kapitałowych z fundamentalnymi czynnikami ryzyka. Różnice dotyczą natomiast pewnych aspektów koncepcji nadzorowania, wykorzystywanych instrumentów nadzorczych, stosowanych metod ilościowych i jakościowych czy samego procesu nadzoru. Celem opracowania jest przeanalizowanie szwajcarskiego systemu oceny działalności zakładów ubezpieczeń i porównanie go (w wybranych obszarach) z rozwiązaniem przewidywanym w Unii Europejskiej (Solvency II). Wskazanie podobieństw obu rozwiązań oraz elementów je różniących pozwoli również na ogólną ich ocenę w kontekście funkcjonowania nadzoru nad rynkami ubezpieczeniowymi.

2. Organizacja nadzoru nad rynkiem ubezpieczeniowym (finansowym) w Szwajcarii

Niezależnie od działań Komisji Europejskiej, jeszcze w ramach Solvency I – wychodząc naprzeciw oczekiwaniom i potrzebom rynkowym – regulatorzy kra-

jów członkowskich UE zaczęli dokonywać wewnętrznych zmian w zasadach funkcjonowania firm ubezpieczeniowych, które polegały na ustanowieniu dodatkowych, lokalnych wymogów w odniesieniu do reguł Solvency I lub też na znaczącym zmodyfikowaniu całego systemu oceny wypłacalności. Przeobrażenia miały także miejsce na polu organizacji i funkcjonowania samych instytucji nadzorczych – w wielu krajach utworzono nadzory zintegrowane lub wprowadzono własne kompetencje (ramy) nadzoru. W podobnym kierunku przebiegały zmiany uregulowań w Szwajcarii, gdzie przyjęty tam system Solvency I¹ uważano za mało zróżnicowany i niewuwzględniający w wystarczający sposób profilu ryzyka portfeli ubezpieczeniowych. Negatywnie oceniane były również zasady związane z szacowaniem kapitału stanowiącego zabezpieczenie wywiązania się zakładu ubezpieczeń z jego zobowiązań, co nie gwarantowało w pełni jego wypłacalności. Załamanie na rynku akcji z lat 2001 i 2002, które znacznie obniżyło wartość kapitałów gwarancyjnych, potwierdziło niedoskonałość Solvency I i dało impuls do przeprowadzenia reform w Szwajcarii. Już z początkiem 2003 r. rozpoczęte zostały prace nad nowym modelem oceny wypłacalności pod nazwą Szwajcarski Test Wypłacalności (*Swiss Solvency Test – SST*), a także połączono instytucje nadzorujące poszczególne segmenty rynku finansowego.

W porównaniu z innymi krajami europejskimi integracja nadzoru nad szwajcarskim rynkiem finansowym nastąpiła stosunkowo późno, bo dopiero z początkiem 2009 r. Do końca 2008 r. nadzór nad rynkiem ubezpieczeniowym sprawował Federalny Urząd Nadzoru Ubezpieczeń (Bundesamt für Privatversicherungen – BPV), który miał za zadanie ochronę ubezpieczonych przed nadużyciami firm ubezpieczeniowych i przed ich niewypłacalnością. W momencie wejścia w życie aktu prawnego dotyczącego ustanowienia jednolitego nadzoru nad rynkiem finansowym² na nowy urząd – FINMA (Finanzmarktaufsichtsamt) przeniesione zostały kompetencje organu nadzorującego rynek ubezpieczeniowy (BPV) oraz dwóch innych niezależnych organów: Federalnej Komisji Nadzoru nad Bankami i Giełdami (Eidgenössische Bankenkommission – EBK) oraz Urzędu ds. Przeciwdziałania i Zwalczania Zjawiska Prania Pieniądzy (Kontrollstelle für die Bekämpfung der Geldwäscherei – Kst GwG).

Celem działalności niezależnego organ nadzoru nad rynkiem finansowym jest ochrona klientów rynku finansowego: wierzycieli, inwestorów (oszczędzających) i ubezpieczonych. Z założenia FINMA ma również wzmacniać zaufanie do

¹ Do czasu wdrożenia SST w Szwajcarii reguły rządzące oceną wypłacalności zakładów ubezpieczeń skupiały się na kontroli wyposażenia w środki własne. Wymogi w tym zakresie były prawie identyczne jak rozwiązania ustalone przez Unię Europejską (Solvency I), które to regulacje Szwajcaria zaimplementowała do swojego ustawodawstwa.

² Bundesgesetz vom 22. Juni 2007 über die Eidgenössische Finanzmarktaufsicht (*Finanzmarktaufsichtsgesetz*, FINMAG) AS 2008 5207, SR 956.1.

zintegrowanego i opartego na konkurencji szwajcarskiego rynku finansowego³. W ujęciu podmiotowym FINMA sprawuje nadzór państwowy nad bankami, firmami ubezpieczeniowymi, giełdami i pośrednikami finansowymi⁴.

3. Ewolucja wdrażania szwajcarskiej reformy oceny wypłacalności zakładów ubezpieczeń

Szwajcarscy regulatorzy jako jedni z pierwszych, nie czekając na unijne ustalenia (na forum Unii Europejskiej prowadzone były intensywne prace dotyczące Solvency II), zaczęli wcielać w życie nowe praktyki oceny działalności firm ubezpieczeniowych, uwzględniające zarządzanie ryzykiem i kompleksowe podejście do oceny ryzyka. Inicjatywa opracowania nowoczesnego systemu nadzoru ubezpieczeniowego zrodziła się w BPV na początku 2003 r., a prace nad SST odbywały się przy współudziale specjalistów z branży ubezpieczeniowej, firm doradczych i ośrodków akademickich. Równocześnie zaczęto opracowywać zmiany przepisów w innych obszarach funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego: jakościowa ocena różnych rodzajów ryzyka i działalności zakładów ubezpieczeń, ujednoczenie nadzoru nad rynkiem finansowym, zmiany w prawie regulującym umowę ubezpieczenia oraz zmiany w zakresie ochrony praw konsumenta.

Po skonkretyzowaniu założeń SST i opracowaniu modeli matematycznych wiosną 2004 r. przeprowadzone zostało pierwsze badanie ilościowe obejmujące 10 firm. Najistotniejszym efektem badania było stwierdzenie, że SST w ogóle nadaje się do wdrożenia, a firmy ubezpieczeniowe dostrzegają korzyści związane z własnym zarządzaniem⁵. Pozwoliło to na dalsze rozwijanie SST i wiosną 2005 r. przeprowadzono kolejne badanie, które objęło już 45 firm. Drugie badanie miało pomóc w ustaleniu określonych parametrów, weryfikacji założeń modeli wewnętrznych i sprawdzeniu użyteczności SST dla małych zakładów ubezpieczeń. Zwiększyło również zainteresowanie UE, jak też innych gremiów

³ Eidgenössische Finanzmarktaufsicht, FINMA, <http://www.finma.ch/d/Seiten/default.aspx>.

⁴ Szwajcarskie przepisy dość szeroko ujmują definicję pośredników finansowych (*Finanzintermediäre*). Należą do nich pośrednicy profesjonalni: banki, zarządzający funduszami, ubezpieczyciele, maklerzy papierów wartościowych operujący na giełdzie, kasyna gry oraz inni pośrednicy świadczący usługi: kredytowe i płatnicze; dotyczące banknotów i monet, instrumentów rynku pieniężnego, dewiz, metali szlachetnych, papierów wartościowych i praw majątkowych – na własny lub cudzy rachunek; zarządzania majątkiem; w zakresie doradztwa inwestycyjnego i świadczący usługi w zakresie zarządzania papierami wartościowymi.

⁵ *Die risikobasierte Aufsicht – der Swiss Solvency Test (SST)*, FINMA, http://www.finma.ch/archiv/bpv/download/d/FactSheSST_d.pdf.

międzynarodowych szwajcarskim modelem oceny wypłacalności. Wprawdzie regulacje zaczęły obowiązywać z początkiem 2006 r., to jednak w celu dostosowania się do nowych wymogów przewidziane zostały okresy przejściowe. Od 2008 r. weryfikacja wypłacalności zgodnie z SST dla grup i konglomeratów jest obowiązkowa, a wynikające z tego obowiązki kapitałowe mają być wypełnione do końca 2011 r.

4. Charakterystyka szwajcarskiej koncepcji nadzoru nad zakładami ubezpieczeń

Zmiany w przepisach dotyczących koncepcji nadzorowania firm ubezpieczeniowych⁶ wiązały się z wprowadzeniem nowych instrumentów nadzorczych: Szwajcarskiego Testu Wypłacalności, Szwajcarskiej Oceny Jakości (*Swiss Quality Assessment* – SQA) oraz specjalnego narzędzia (platformy) do przekazywania informacji pomiędzy organem nadzoru a zakładami ubezpieczeń FIRST (*Finma Insurance Reporting & Supervising Tool*).

Swiss Solvency Test jest elementem ilościowej oceny i ma pomóc zakładowi ubezpieczeń w ustaleniu takiej wysokości kapitału gwarancyjnego, zwanego „docelowym” (*Zielkapital*), który jest niezbędny, by z 99-procentowym prawdopodobieństwem – w kontekście zróżnicowanych rodzajów ryzyka, które mogą się zrealizować (zmiennie rynki akcji, ataki terrorystyczne, katastrofy naturalne lub niekorzystne przemiany demograficzne) – „przetrwąć” i nadal wypełniać swoje zobowiązania wobec ubezpieczających. Drugim parametrem jest ustalenie poziomu skorygowanych o ryzyko kapitałów gwarancyjnych, które przyjmują postać kapitału absorbującego ryzyko (*risk-bearing capital* – RBC). Za pomocą RBC mierzone są finansowe (kapitałowe) zdolności zakładu ubezpieczeń do absorpcji ryzyka, a jego wielkość w dyspozycji zakładu ubezpieczeń (dostępny kapitał) zabezpiecza jego wypłacalność. RBC równy jest różnicy między rynkową wartością aktywów a zdyskontowanym najlepszym oszacowaniem zobowiązań skorygowanym o narzut rynkowy (MVM)⁷. Jeżeli dostępny kapitał (RBC) jest

⁶ *Versicherungsaufsichtsgesetzes (VAG)*, 17. Dezember 2004 (VAG, SR 961.01) oraz *Verordnung des BPV über die Beaufsichtigung von privaten Versicherungsunternehmen*, 9. November 2005 (AVO-BPV, SR 961.011).

⁷ Narzut rynkowy (*market value margin* – MVM) stanowi wysokość środków umożliwiających przenoszenie zobowiązań na inne podmioty. Wyznacza minimalny poziom kapitałów, poniżej którego ryzyko związane z realizacją zobowiązań ubezpieczeniowych przenoszone jest na ubezpieczonych i uprawnionych z tytułu umów ubezpieczenia. W. Bijak, *Praktyczne metody badania niewypłacalności zakładów ubezpieczeń*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009, s. 149.

mniejszy niż kapitał docelowy, to pojawia się sygnał, że należy w krótkim terminie podwyższyć kapitały gwarancyjne, ewentualnie zredukować ryzyko towarzyszące działalności⁸. Horyzont czasowy obliczania wymogów kapitałowych wynosi jeden rok, a sprawdzenie (obliczenie) SST może się odbyć za pomocą modelu standardowego lub modelu własnego⁹.

Model standardowy składa się z dwóch części:

- tzw. modelu opartego na rozkładzie (zbudowany jest na bazie funkcji rozkładu zmian kapitału RBC),
- scenariuszy (uzupełnienie modelowanego analitycznie rozkładu zmian RBC o możliwe ekstremalne sytuacje).

Istnieją dwa typy scenariuszy modelu standardowego: scenariusze, których wpływ na RBC jest agregowany z wynikami modelu opartego na rozkładzie (dotyczą tych rodzajów ryzyka, których nie obejmuje model oparty na rozkładzie) oraz scenariusze, których wpływ na RBC nie jest agregowany z wynikami modelu opartego na rozkładzie (dotyczą rodzajów ryzyka objętych modelem opartym na rozkładzie). Dla każdego scenariusza zakład ubezpieczeń musi oszacować jego przewidywany wpływ na kapitał obciążony ryzykiem (RBC). Oszacowanie scenariusza pozwala zweryfikować, czy kapitał obciążony ryzykiem na początku roku jest wystarczający przy zajściu tego scenariusza¹⁰.

Modele własne mogą lub muszą być stosowane w sytuacji, gdy w przypadku danego zakładu ubezpieczeń profil ryzyka nie jest dostatecznie opisany przez model standardowy. Stosowanie modeli własnych jest obligatoryjne w przypadku firm reasekuracyjnych i grup ubezpieczeniowych¹¹.

Istotnym elementem Szwajcarskiego Testu Wypłacalności są testy stresu, które obejmują zdarzenia o bardzo małym prawdopodobieństwie zajścia, mające negatywny wpływ na kapitał obciążony ryzykiem (mierzą potencjalną wrażliwość na rzadkie, ale możliwe zdarzenia). Przeprowadzanie testów stresu ma miejsce zarówno w przypadku modelu standardowego (według scenariuszy określonych odgórnie przez organ nadzoru), jak i modeli własnych (scenariusze charakterystyczne dla danego zakładu ubezpieczeń)¹².

⁸ H. Schmeiser, *Financial Stability in the Insurance Sector*, [http://www.ivw.unisg.ch/org/ivw/web.nsf/SysWebRessources/HS+Vortrag+Juli+a+2009/\\$FILE/Vortrag+Juli+a+2009.pdf](http://www.ivw.unisg.ch/org/ivw/web.nsf/SysWebRessources/HS+Vortrag+Juli+a+2009/$FILE/Vortrag+Juli+a+2009.pdf), s. 29.

⁹ *Schweizer Solvenztest (SST)*, BPV/FINMA, <http://www.finma.ch/archiv/bpv/d/themen/00506/index.html?lang=de>.

¹⁰ *Wykorzystanie testów stresu w procesie nadzoru nad zakładami ubezpieczeń*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2009, http://www.knf.gov.pl/Images/Wykorzystanie%20testow%20stresu_tcm75-11739.pdf, s. 26.

¹¹ M. Mächler, R. Schnieper, *Solvency II und das schweizerische Aufsichtskonzept*, <http://www.finma.ch/archiv/bpv/download/d/Solvency%20II.pdf>.

¹² *Wykorzystanie testów...*, s. 25.

Swiss Quality Assessment stanowi uzupełnienie całej koncepcji nadzoru zorientowanego na ryzyko o aspekty jakościowe. Zasadniczym elementem tego nadzoru jest *corporate governance*, zarządzanie ryzykiem oraz kontrola wewnętrzna. Jako że ocena jakościowa nie jest możliwa bez aktywnego uczestnictwa zakładu ubezpieczeń, rozwiązanie szwajcarskie (podobnie jak w UE) skupia się na metodzie samooceny dokonywanej przez zakłady ubezpieczeń. Wdrożenie SQA jest zależne od akceptacji przez organu nadzoru, który weryfikuje, na ile nadzorowany podmiot spełnia wymogi gwarancyjne oraz czy zarządzanie ryzykiem jest adekwatne do profilu ryzyka. Równocześnie kontrolowane jest, czy opracowany i wdrożony został działający i sprawny system kontroli wewnętrznej obejmujący każdy aspekt aktywności zakładu ubezpieczeń. SQA przewiduje również aktywny dialog pomiędzy organem nadzoru a kluczowymi przedstawicielami firmy na temat sterowania, granic i możliwości panowania nad ryzykiem. Po analizie SQA organ nadzoru w miarę potrzeby przekazuje zalecenia, ewentualnie wykorzystuje dostępne mu instrumenty w celu usunięcia nieprawidłowości¹³.

FIRST jest narzędziem (platformą) umożliwiającym w nowoczesny sposób przekazywanie informacji pomiędzy zakładami ubezpieczeń a organem nadzoru (od 1 stycznia 2009 r.). Jako elektroniczny system przekazywania informacji funkcjonuje zarówno po stronie podmiotów rynku ubezpieczeniowego (zakładów ubezpieczeń, zakładów reasekuracji oraz brokerów), jak i organu nadzoru. Podmioty raportujące do FINMA mogą drogą elektroniczną pobierać aktualne szablony sprawozdawcze, wypełniać i przysyłać sprawozdania oraz korzystać z wcześniej przekazanych sprawozdań przechowywanych w repozytorium¹⁴.

SQA wraz SST tworzą trzon szwajcarskiej koncepcji nadzoru ubezpieczeniowego, która uzupełniona o elektroniczne narzędzie sprawozdawcze, nadal wykorzystuje elementy nadzoru tradycyjnego: koncesjonowanie działalności, nadzór bieżący, likwidacja, kontrole czy weryfikacja kompetencji osób zajmujących kluczowe stanowiska. Elementy nadzoru tradycyjnego obecne są również w Solvency II, a obydwa rozwiązania realizują nowoczesne podejście do nadzorowania, którym ogólnie przyświecają wspólne cele i które wykorzystują zbliżone i adekwatne środki. W obu systemach zaprezentowano jednak nieco inaczej zdefiniowane mechanizmy gwarantujące prawidłowe funkcjonowanie zakładów ubezpieczeń, można też wskazać pewne różnice zarówno na poziomie całego systemu, jak i w szczegółowych rozwiązaniach.

¹³ *Swiss Quality Assessment (SQA)*, BPV/FINMA, <http://www.finma.ch/archiv/bpv/d/themen/01345/index.html?lang=de>.

¹⁴ *Rundschreiben RS 9/2008 Auslieferung der Applikation FIRST als neues Reporting Tool für das Geschäftsjahr 2008*, BPV/FINMA, http://www.finma.ch/archiv/bpv/download/d/RS9_2008_d.pdf.

5. Porównanie koncepcji nadzoru nad rynkiem ubezpieczeniowym w Szwajcarii i Unii Europejskiej – wybrane obszary

Powodem wprowadzanych modyfikacji w obu systemach było dążenie do unowocześnienia regulacji obowiązujących przez dziesiątki lat, które w kontekście przeobrażeń na rynkach finansowych i w ich otoczeniu były przestarzałe i nie dawały szans na dopasowanie się do zachodzący zmian. O ile o niedoskonałości Solvency I na forum Unii Europejskiej zaczęło się już mówić w 1997 r., o tyle w Szwajcarii intensywne dyskusje o potrzebie zmian wywołane zostały załamaniem rynków akcji w latach 2001 i 2002. Wprawdzie prace rozpoczęte zostały nieco później w stosunku do Solvency II (dopiero na początku 2003 r.), to jednak cały system oceny został szybciej kompleksowo dopracowany, a konkretne regulacje zaczęły obowiązywać już od początku 2006 r. Dyrektywa Solvency II uchwalona została dopiero z końcem 2009 r. i weszła w życie z początkiem 2010 r.

Filozofia nadzoru w obu systemach oparta jest na pryncypiach, z uwzględnieniem orientacji na ryzyko. W obu koncepcjach wybór podejścia opartego na ryzyku ekonomicznym był również zgodny z zachodzącymi zmianami w zakresie zarządzania ryzykiem, dokonującymi się w ramach IAIS, IASB oraz IAA (Międzynarodowego Stowarzyszenia Aktuariuszy), a także zgodny z rozwojem sytuacji w innych gałęziach sektora finansowego. Zarówno w Szwajcarii, jak i UE istotną wartością dodaną obu systemów jest ich zintegrowanie z wewnętrznym zarządzaniem ryzykiem prowadzonym przez zakłady ubezpieczeń (własne praktyki w zakresie zarządzania).

Podczas opracowywania przepisów regulatorzy zarówno w Szwajcarii, jak i UE nie ograniczyli się wyłącznie do własnych pomysłów i w obu przypadkach wszelkie idee, koncepcje, założenia i szczegółowe rozwiązania były uzgadniane z zainteresowanymi podmiotami, a samo skonstruowanie kształtu ostatecznych wymogów poprzedzone zostało przeprowadzeniem badań ilościowych w terenie.

Podstawowa idea Solvency II to polepszenie ochrony praw konsumentów usług ubezpieczeniowych w całej Unii Europejskiej, bez względu na wielkość lub lokalizację firmy, w której nabywane jest ubezpieczenie. Wraz z przeprowadzeniem reformy nadzoru ubezpieczeniowego nie dokonano jednak harmonizacji prawa umowy ubezpieczenia, które w jeszcze większym stopniu przyczyniłoby się do zagwarantowania równych praw wszystkim klientom. W przypadku Szwajcarii, wraz z przeprowadzeniem zmian w nadzorze ubezpieczeniowym, dokonane zostały zapisy zwiększające zakres ochrony konsumenta, które częściowo

znalazły się w ustawie o nadzorze nad działalnością ubezpieczeniową (VAG)¹⁵ i częściowo w ustawie o umowie ubezpieczenia (VVG)¹⁶. Zrozumiałe jest również, że w Szwajcarii o wiele łatwiej było dokonać zmian – reforma wymogów kapitałowych objęła trzy zasadnicze ustawy i powiązane z nimi akty wykonawcze. W przypadku Solvency II cała procedura prawna przygotowania wymagała konsolidacji 14 dyrektyw dotyczących ubezpieczeń i reasekuracji i nie mniej skomplikowanego i rozłożonego w czasie procesu implementacji do przepisów narodowych.

Jeżeli chodzi o skalę oddziaływania przepisów Solvency II, to system ten ma za zadanie zmodernizować sposób nadzorowania w całej Unii Europejskiej, pogłębić integrację rynkową oraz poprawić konkurencyjność firm działających na tym rynku. System szwajcarski ukierunkowany jest – co zrozumiałe – wyłącznie na Szwajcarię, ale także na firmy zagraniczne, mające na terytorium tego kraju swoje oddziały. Istotną różnicą jest ujęcie kwestii konkurencyjności, jej wzmocnienie bowiem w przypadku Solvency II jest jednym z pierwotnych założeń przyświecających wdrożeniu reformy, natomiast w przypadku Szwajcarii już z założenia rynek oparty jest na konkurencji¹⁷, a wzrost konkurencyjności stanowi proces wtórny i jest możliwym skutkiem wprowadzanych zmian¹⁸.

Jak wcześniej wspomniano, w Solvency II głównym celem regulacji i nadzoru zakładów ubezpieczeń jest odpowiednia ochrona ubezpieczających i beneficjentów. Brane są jednak pod uwagę także inne cele, takie jak stabilność finansowa oraz uczciwe i stabilne rynki (o ile nie podważa to głównego celu). Szwajcarskie rozwiązanie skupia się na solidności finansowej zakładu ubezpieczeń; wprawdzie nie jest ona rozumiana jako *zero failure regime*¹⁹, to bezpieczeństwo i ochrona konsumentów są realizowane poprzez ustanowienie gwarancji wypłacalności dla zakładów ubezpieczeń i zapobieganie ewentualnym nadużyciom z ich strony. Cele regulacji nadzorczych nie uwzględniają bezpośrednio ochrony systemowej i stabilności systemu.

Konstrukcja oceny ilościowej pozwala także na dostrzeżenie różnic pomiędzy systemami:

– Solvency II przewiduje, że dla celów obliczania wymogu kapitałowego – obok modułów różnych rodzajów ryzyka czysto ubezpieczeniowego – brany jest

¹⁵ Bundesgesetz vom 17. Dezember 2004 betreffend die Aufsicht über Versicherungsunternehmen (*Versicherungsaufsichtsgesetz*, VAG) AS 2005 5269, SR 961.01.

¹⁶ Bundesgesetz vom 2. April 1908 über den Versicherungsvertrag (*Versicherungsvertragsgesetz*, VVG) AS 24719, SR 221.229.1.

¹⁷ *Eidgenössische Finanzmarktaufsicht...*

¹⁸ M. Mächler, R. Schnieper, *op. cit.*

¹⁹ M. Mächler, *Regulatorische Herausforderungen der Zukunft*, Medienkonferenz BPV – Zürich, 17. April 2008, <http://www.finma.ch/archiv/bpv/download/d/DeutschTeil%20III.pdf>.

także pod uwagę moduł ryzyka rynkowego, ryzyka kredytowego i operacyjnego. W zbliżony sposób kwestie te rozwiązane zostały w modelu szwajcarskim. Przy obliczaniu wymogów kapitałowych badane jest oczywiście ryzyko techniczno-ubezpieczeniowe, jednak konstrukcja modelu wyraźnie wskazuje, że dominuje ryzyko z obszaru rynkowego i kredytowego (ryzyko ogólnej sytuacji finansowej), a pomijane jest ryzyko operacyjne²⁰. W Solvency II ryzyko katastroficzne stanowi podmoduł ryzyka ubezpieczeniowego (ryzyko straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań), natomiast w SST ryzyko katastroficzne uwzględnione jest poprzez predefiniowane scenariusze (przy modelu standardowym i modelach własnych). Można wprawdzie zauważyć, że w wystarczający sposób uwzględnia się zależności między koncentracją ryzyka, jego agregacją i dywersyfikacją, to jednak w obu systemach występują różnice w stochastycznym modelowaniu zależności pomiędzy poszczególnymi ich kategoriami²¹. Istotne jest również to, że ani w Solvency II, ani w SST nie uwzględnia się w wystarczający sposób ryzyka płynności²²;

– wymogi kapitałowe w obu przypadkach kalkulowane są w oparciu o rynkową wartość aktywów i pasywów, a podstawą ich określenia w Solvency II jest oszacowanie z uwzględnieniem miary wartości narażonej na ryzyko (VaR) przy współczynniku ufności 99,5%, natomiast w SST *expected shortfall*, czyli warunkowej wartości narażonej na ryzyko straty (Tail VaR) na poziomie 99%²³ – obydwie w rocznym horyzoncie czasowym;

– nierównoważne są oczywiście wskaźniki wypłacalności w obu systemach – relacja dopuszczonych środków własnych do kapitałowego wymogu wypłacalności (Solvency II) jest nieporównywalna z relacją kapitału obciążonego ryzykiem do kapitału celowego (SST), chociaż w obu przypadkach zbliżona jest wartość informacyjna dla podmiotu oceniającego;

– w obu przypadkach w celu obliczenia wymogów kapitałowych regulacje przewidują możliwość skorzystania z modeli standardowych, opracowanych przez nadzór i w obu przypadkach wewnętrznym (własnym) modelom oceny ryzyka przypisano szczególne znaczenie. Jednak modele wewnętrzne jako rozwiązanie służące obliczeniu wymogów kapitałowych w przypadku Solvency II są zalecane, natomiast w rozwiązaniu szwajcarskim są obligatoryjne dla reasekuratorów i grup ubezpieczeniowych. W pozostałych przypadkach są obligatoryjne,

²⁰ M. Mächler, R. Schnieper, *op. cit.*

²¹ J.D. Cummins, R.D. Phillips, *Capital Adequacy and Insurance Risk-Based Capital Systems*, Wharton University of Pennsylvania, Department of Risk Management and Insurance, Philadelphia 2009, s. 54.

²² M. Mächler, R. Schnieper, *op. cit.*

²³ *Financial Turmoil Poses Real-Life Stress Test for Solvency II Directive*, A.M. Best Company, European Solvency II – Issue Review, Oldwick, New York 2009, www.ambest.com.

o ile model standardowy w wystarczającym stopniu nie opisuje poszczególnych rodzajów ryzyka zakładu ubezpieczeń.

W obu systemach proces nadzoru rozłożony jest aktywnie na obydwie strony, tzn. na zakład ubezpieczeń i na organ nadzoru, co wcześniej (Solvency I) było domeną głównie organu nadzoru:

– w Solvency II zakłady ubezpieczeń zobowiązane są do Własnej Oceny Ryzyka i Wyłacalności (*Own Risk and Solvency Assessment – ORSA*), jako narzędzia w ramach systemu zarządzania ryzykiem. Narzędzie to wymaga od zakładu ubezpieczeń właściwej oceny własnego krótko- i długoterminowego ryzyka oraz kwoty środków własnych niezbędnych do jego pokrycia. Własna ocena przeprowadzana ma być regularnie (minimum raz w roku), a także powinna być przeprowadzana bezzwłocznie po wystąpieniu wszelkich istotnych zmian dla profilu ryzyka²⁴. W przypadku systemu szwajcarskiego FINMA ma możliwość oceny SQA, które prowadzą zakłady ubezpieczeń, a które zawierają elementy własnego zarządzania ryzykiem i wewnętrznego systemu kontroli (audytu i kontroli wewnętrznej) oraz oceny wyłacalności (formuła standardowa wprowadzana jest przy założeniu, że zakłady ubezpieczeń mają zdolność i odpowiednie możliwości do kompleksowego zarządzania ryzykiem);

– w Solvency II poprzez Proces Analizy Nadzorczej (*Supervisory Review Process*) na organy nadzoru nałożony jest obowiązek właściwej oceny profilu ryzyka, jakości zarządzania ryzykiem i ładu korporacyjnego w zakładzie ubezpieczeń i podobny zakres zadań ciąży na organie nadzoru w Szwajcarii. Jednak tam swego rodzaju nowością jest możliwość przekazania kontroli i inspekcji w zakładzie ubezpieczeń zewnętrznym firmom audytorskim. Ich głównym zadaniem jest dokonywanie audytu nadzorczego (zamiast organu nadzoru), co odbywa się po uzyskaniu stosownej licencji i według procedur zgodnych z istniejącymi regulacjami, a rezultaty przeprowadzanych kontroli oraz wyniki ustaleń przekazywane są do FINMA²⁵.

W zakresie publicznego ujawniania rozwiązanie przyjęte w Szwajcarii jest nieco inne niż w Solvency II. Zakłady ubezpieczeń są wprawdzie zachęcane do poddawania się kontroli zewnętrznej i ocenie specjalistów (agencje ratingowe), a także duży nacisk położony jest na zewnętrzne organy rewizyjne, to jednak Solvency II bardziej wspiera przejrzystość rynku i wzmacnia dyscyplinę ryn-

²⁴ I. Kraśniewska, D. Pawelec, *Wyłacalność II – Własna Ocena Ryzyka i Wyłacalności (ORSA)*, UKNF, Departament Ubezpieczeniowego Nadzoru Finansowego, Warszawa, 13 października 2009 r., http://www.knf.gov.pl/Images/WII_wlasna_ocena_ryzyka_wyplacalnosci_ORSA_tcm75-23598.pdf, s. 5.

²⁵ *Finanzmarktkrise und Finanzmarktaufsicht*, FINMA, http://www.finma.ch/d/aktuell/Documents/Finanzmarktkrise%20und%20Finanzmarktaufsicht_Endversion_d.pdf, s. 55.

kową poprzez szeroki zakres publicznie ujawnianych informacji, a same zakłady ubezpieczeń mają zdecydowanie więcej obowiązków publikacyjnych.

6. Podsumowanie

Główne zasady rządzące nowymi reżymami są ze sobą, ogólnie rzecz biorąc, zbieżne. Obliczanie wartości aktywów i pasywów opiera się na cenach rynkowych, przy wymogach kapitałowych opartych na testach scenariuszy lub modelach ekonomicznych oraz warunku udowodnienia przez zakłady ubezpieczeń posiadania wewnętrznych procesów i systemów do kompleksowej oceny swojego profilu ryzyka, a sama ocena przez nadzór dokonywana jest za pomocą mierników zarówno ilościowych, jak i jakościowych. Obydwa rozwiązania realizują również nowoczesne podejście do nadzorowania, któremu przyświecają wspólne cele i w którym wykorzystuje się zbliżone i adekwatne środki. Adresatem są nie tylko koncerny i wielkie firmy ubezpieczeniowe, ale także małe i wyspecjalizowane zakłady, które realizując zakładane wymogi kapitałowe, otrzymują równocześnie ważne wskazówki, jak właściwie rozłożyć ryzyko.

W obu rozwiązaniach granice zadań nadzoru zostały jasno określone – działalność organów nadzoru nie polega już wyłącznie na kontrolowaniu poszczególnych transakcji lub strategii działania. Regulator wymaga również od zakładów ubezpieczeń przedsiębiorczości i kreatywności, co łączy się z wzięciem pełnej odpowiedzialności za własne postępowanie oraz za efektywne szacowanie i mierzenie ryzyka oraz adekwatności kapitałowej, a także zarządzanie nimi. W zamian daje jednak możliwość powiązania wymogów nadzorczych ze stosowanymi przez organy nadzoru własnymi praktykami w zakresie zarządzania ryzykiem, co zarówno w Szwajcarii, jak i Unii Europejskiej zostało usankcjonowane w reformowanych regulacjach. Obie reformy miały też na celu dopasowanie zasad nadzorowania do aktualnego stanu rozwoju ubezpieczeń i skonstruowanie takich przepisów, które umożliwiają elastyczne dopasowanie się do zmian, nowości, trendów i zjawisk, których w momencie tworzenia przepisów o procesach nadzoru nie można przewidzieć.

Zarówno w Szwajcarii, jak i w Unii Europejskiej celem było stworzenie systemu oceny wypłacalności, który odzwierciedla rzeczywistą sytuację zakładu ubezpieczeń i gwarantuje ochronę ubezpieczonym także w ekstremalnych sytuacjach. Można jednak wysnuć przypuszczenie, że proces ten nie w pełni się udał. W ocenie skuteczności koncepcji nadzorowania i działalności samych instytucji nadzoru pomocna jest weryfikacja istniejących regulacji i zachowań organów nadzoru w sytuacjach kryzysowych. W odniesieniu do rynku ubezpieczeniowego nowe regulacje w UE nie zaczęły jeszcze obowiązywać, a nowa organiza-

cja struktur nadzoru nad rynkiem finansowym w Szwajcarii i przepisy związane z oceną wypłacalności funkcjonują jeszcze zbyt krótko. W takiej sytuacji ocena efektywności procesów nadzorowania w kontekście kryzysu z lat 2007–2009 nie jest zasadna. Można jednak zauważyć – przez analogię do sektora bankowego – że w koncepcji nadzoru (zarówno w Szwajcarii jak i UE) większe znaczenie powinno być przypisane ryzyku płynności (pozycje aktywów w czasie kryzysu okazują się mniej płynne, aniżeli wcześniej zakładano), a *corporate governance* w wielu firmach zawodzi i organy nadzoru nie interweniują w sposób dostateczny. W trakcie kryzysu pojawiają się nowe obszary aktywności firm ubezpieczeniowych, które nie są objęte regulacją, a instrumenty nadzoru i procesy (szczególnie w przypadku grup międzynarodowych) okazują się niedostateczne²⁶. W przypadku banków modele *Value-at-Risk* do obliczania wymogów kapitałowych okazały się niewystarczające²⁷ i można przypuszczać, że podobnie stanie się w przypadku firm ubezpieczeniowych. Za krótki (1 rok) jest także horyzont czasowy obliczania wymogów kapitałowych, gdyż kryzysy trwają z reguły dłużej. Obliczanie wymogów w czasie kryzysu oznaczać może skokowe zapotrzebowanie na kapitał, którego pozyskanie – właśnie w czasie kryzysu – może się okazać trudne do zrealizowania, co tylko może pogłębiać i pogarszać sytuację finansową.

W ogólnym ujęciu kryzys pokazał, że kierunek przeprowadzonych reform jest właściwy. Rozwój rynków finansowych w Europie i na świecie jest jednak procesem ciągłym. Wciąż ma miejsce dywersyfikacja produktów i związane z nimi ryzyka, postępuje koncentracja biznesu wokół międzynarodowych grup kapitałowych, zachodzą zmiany w sposobach i technikach zarządzania ryzykiem oraz kapitałem. Procesy unifikacyjne w ramach UE i globalizacyjne na świecie również się pogłębiają, co powoduje, że regulatorzy rynków ubezpieczeniowych (finansowych) powoli powinni dostrzegać potrzebę dokonania kolejnych zmian w zakresie oceny wypłacalności podmiotów tego sektora. Poza drobnymi zmianami (uwzględnienie ryzyka płynności, korekta metod obliczania wymogów kapitałowych, stosowanie dłuższego horyzontu czasowego) ze względu na fakt, że kryzysy mają charakter ponadnarodowy, konieczne jest zacieśnienie międzynarodowej współpracy organów nadzoru. Dzięki takiej współpracy możliwe byłoby koordynowanie nadzoru w układzie ponadnarodowym (kontynenty, świat), a przedmiotem byłyby całe sektory (branże). Istnieją już potrzebne do tego instrumenty i regulacje, a proces nadzoru uwzględniałby zarówno indywidualizm pojedynczych zakładów ubezpieczeń i koncernów, jak i stwarzałby możliwość dokonywania ciągłych zmian wykorzystywanych kryteriów oceny w zależności

²⁶ *Finanzmarktkrise und Finanzmarktaufsicht...*, s. 11.

²⁷ *Ibidem*, s. 12.

od sytuacji w branży. Clou takiego rozwiązania byłaby możliwość elastycznego reagowania na wszelkie przekształcenia, które mają miejsce na rynkach finansowych, i antycykliczne dostosowywanie wielkości wymogów kapitałowych do zmieniającej się koniunktury.

Literatura

- Bijak W., *Praktyczne metody badania niewypłacalności zakładów ubezpieczeń*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009.
- Bundesgesetz vom 2. April 1908 über den Versicherungsvertrag (*Versicherungsvertragsgesetz*, VVG) AS 24719, SR 221.229.1.
- Bundesgesetz vom 17. Dezember 2004 betreffend die Aufsicht über Versicherungsunternehmen (*Versicherungsaufsichtsgesetz*, VAG) AS 2005 5269, SR 961.01.
- Bundesgesetz vom 22. Juni 2007 über die Eidgenössische Finanzmarktaufsicht (*Finanzmarktaufsichtsgesetz*, FINMAG) AS 2008 5207, SR 956.1.
- Cummins J.D., Phillips R.D., *Capital Adequacy and Insurance Risk-Based Capital Systems*, Wharton University of Pennsylvania, Department of Risk Management and Insurance, Philadelphia 2009.
- Die privaten Versicherungsunternehmen in der Schweiz im Jahr 2008*, FINMA, Bern 2009, <http://www.finma.ch/d/beaufsichtigte/versicherungen/Documents/einleitungsversicherungsreport-2008-d.pdf>.
- Die risikobasierte Aufsicht – der Swiss Solvency Test (SST)*, FINMA, http://www.finma.ch/archiv/bpv/download/d/FactSheSST_d.pdf.
- Eidgenössische Finanzmarktaufsicht*, FINMA, <http://www.finma.ch/d/Seiten/default.aspx>.
- Financial Turmoil Poses Real-Life Stress Test for Solvency II Directive*, A.M. Best Research, European Solvency II – Issue Review, Oldwick, New York 2009, www.ambest.com.
- Finanzmarktkrise und Finanzmarktaufsicht*, FINMA, http://www.finma.ch/d/aktuell/Documents/Finanzmarktkrise%20und%20Finanzmarktaufsicht_Endversion_d.pdf.
- Kraśniewska I., Pawelec D., *Wypłacalność II – Własna Ocena Ryzyka i Wypłacalności (ORSA)*, UKNF, Departament Ubezpieczeniowego Nadzoru Finansowego, Warszawa, 13 października 2009 r., http://www.knf.gov.pl/Images/WII_wlasna_ocena_ryzyka_wypłacalności_ORSA_tcm75-23598.pdf.
- Mächler M., *Regulatorische Herausforderungen der Zukunft*, Medienkonferenz BPV – Zürich, 17. April 2008, <http://www.finma.ch/archiv/bpv/download/d/DeutschTeil%20III.pdf>.
- Mächler M., Schnieper R., *Solvency II und das schweizerische Aufsichtskonzept*, <http://www.finma.ch/archiv/bpv/download/d/Solvency%20II.pdf>.
- Rundschreiben RS 9/2008 Auslieferung der Applikation FIRST als neues Reporting Tool für das Geschäftsjahr 2008*, BPV/FINMA, http://www.finma.ch/archiv/bpv/download/d/RS9_2008_d.pdf.

- Schmeiser H., *Financial Stability in the Insurance Sector*, [http://www.ivw.unisg.ch/org/ivw/web.nsf/SysWebRessources/HS+Vortrag+Juli+a+2009/\\$FILE/Vortrag+Juli+a+2009.pdf](http://www.ivw.unisg.ch/org/ivw/web.nsf/SysWebRessources/HS+Vortrag+Juli+a+2009/$FILE/Vortrag+Juli+a+2009.pdf).
- Schweizer Solvenztest (SST)*, BPV/FINMA, <http://www.finma.ch/archiv/bpv/d/themen/00506/index.html?lang=de>.
- Swiss Quality Assessment (SQA)*, BPV/FINMA, <http://www.finma.ch/archiv/bpv/d/themen/01345/index.html?lang=de>.
- Verordnung des BPV über die Beaufsichtigung von privaten Versicherungsunternehmen, 9. November 2005 (AVO-BPV, SR 961.011).
- Versicherungsaufsichtsgesetzes (VAG), 17. Dezember 2004 (VAG, SR 961.01).
- Wykorzystanie testów stresu w procesie nadzoru nad zakładami ubezpieczeń*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2009, http://www.knf.gov.pl/Images/Wykorzystanie%20testow%20stresu_tcm75-11739.pdf.

Solvency Assessment of Swiss Insurance Companies vs Solvency II

The article characterizes the reform of solvency assessment carried out in insurance companies in Switzerland and compares it to the equivalent process implemented in the European Union (Solvency II). Both reform processes aim to adjust supervision regulations to the present level of insurance services – resulting in a new philosophy of supervision – as well as to the instruments which facilitate modern supervision techniques. However, in the context of new financial and insurance products, capital concentration in international groups, risk management techniques and globalization processes, the proposed method may turn out insufficient both in Switzerland and the EU, and the recent crisis has clearly indicated the need for introducing a new system for assessing the insurance sector and its regulators.

Robert Kurek – doktor, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki, Katedra Finansów i Rachunkowości.

Zainteresowania naukowo-badawcze: finanse, ubezpieczenia, nadzór nad zakładami ubezpieczeń.

e-mail: robert.kurek@ue.wroc.pl